

Я. П. ЗЕЙКАН, О. М. ЛИСАК, Н. М. РЯБЕЦЬ

АДВОКАТСЬКА ТЕХНІКА

(підготовка до процесу
і методики переконання)

2-ге видання, перероблене та доповнене

КИЇВ
ВД «ДАКОР»
2020

Зейкан Я. П., Лисак О. М., Рябець Н. М.
3-47 Адвокатська техніка (підготовка до процесу і методики переконання) : практичний посібник. – 2-ге вид. перероб. та доп. — Київ : ВД «Дакор», 2020. – 618 с.

ISBN 978-617-7020-81-2

Книга торкається питань адвокатської техніки — теми недослідженої в системі правової науки, але необхідної для практичної діяльності адвоката (захисника).

В посібнику з використанням зарубіжного досвіду викладені окремі елементи адвокатської техніки та методики підготовки прямого допиту і вступної промови.

Для написання книги автори використали поради з посібника американського адвоката Джеррі Спенса «Настольная книга адвоката: искусство защиты в суде», а також матеріали про допит свідків, підготовлені професором Джуді Поттер Університету штату МЕН для Поморського державного університету (Росія), які одержані авторами у приватному порядку. Запозичення текстів допитів, поданих авторами зі США, дає можливість продемонструвати як це відбувається в схожих умовах американського процесу.

До книги включено і приклади з американської практики, розміщені в навчальному посібнику для прокурорів «Мистецтво виступів в суді», який ґрунтується на працях американських авторів Томаса А.Мауї, Річарда Вайза, Мартіна Мейфера, Баррі Кушмана, Дороті Клей Сімс. Щодо питань техніки і тактики перехресного допиту були широко використані матеріали з книги О.С. Олександрова, С.П. Гришкіна, Я.П. Зейкана «Перехресний допит в суді».

Книга призначена для адвокатів, суддів, прокурорів, студентів вищих юридичних навчальних закладів.

УДК 347.964(477)

© Зейкан Я. П., Лисак О. М., Рябець Н. М., 2019

© Зейкан Я. П., Лисак О. М., Рябець Н. М.,

2-ге вид. перероб. та доп., 2020

© ТОВ «ВД «Дакор», 2020

FAVOR DEFENSIONIS, АБО СПРИЯННЯ ЗАХИСТУ

(замість передмови)

Судді, адвокати і прокурори – головні фігури у судовому процесі, тому єдиний погляд на застосування норм КПК є надто важливим. Від цього залежить адекватна робота з відправлення правосуддя. Обвинувальний ухил і надмірна інквізиційність, виплекані українською владою починаючи з далекого 1991 року і підкріплені реальною судовою практикою, не здають своїх позицій і в умовах КПК 2012 року. Одним із засобів їх подолання могло б стати спільне вивчення особливостей нового закону на семінарах за участю суддів, прокурорів та адвокатів.

Модними у науковому світі України є розмови про *favor defensionis*, тобто сприяння захисту. У світовій практиці конструкції сприяння захисту успішно застосовували саме для компенсації надмірних інквізиційних начал судочинства і обвинувального ухилу.

Сприяння захисту знаходить свій процесуальний прояв у наявності презумпції невинуватості, тлумаченні сумнівів на користь обвинуваченого, у певній асиметрії під час доказування, праві на мовчання, праві на визнання доказів недопустимими, забороні до погіршення становища засудженого у певних випадках і праві на останнє слово. Від розмов про сприяння захисту потрібно переходити до реальних справ. І адвокати мають ініціювати ці проблеми, ставити питання перед судом для вироблення правових позицій з точки зору *favor defensionis*.

Реальна практика розгляду справ за правилами КПК 2012 року вказує на проблеми, до вирішення яких як судді, так і адвокати та прокурори не завжди готові. Передусім важливими є питання застосування рішень Європейського суду з питань захисту прав людини, зокрема, допустимості доказів, гарантій права на захист і справедливості покарання.

Великою мірою «кожна законодавча новела перебуває на кінчику адвокатського пера» (як алегорично висловлюється професор Зорислава Ромовська). Її успіх законодавчих новел КПК 2012 року залежить від того, чи зуміють адвокати скористатися тими можливостями, які їм надає кримінальний процес, а також чи дозволить слідчий суддя, суд скористатись такими можливостями.

Автори книги у своїй практичній діяльності, а також у статтях, і на семінарах постійно відстоювали право адвокатів на вступну промову, зокрема, посилаючись на ст. 20 КПК. І ця ініціатива була підтримана законодавцем. До КПК 2012 року внесено доповнення, яке прямо передбачає право захисника на вступну промову у кримінальному судовому процесі.

Ось приклад із зали судових засідань: адвокат, допитуючи свідка обвинувачення, ставить навідне запитання. Суддя робить зауваження, що це не перехресний допит. Адвокат, посилаючись на ч. 7 ст. 352 КПК, наполягає на своєму праві. Головуючий, заглянувши в Кодекс, дозволяє адвокату продовжувати. Суддя виявився на висоті, бо, з'ясувавши свою помилку, виправив її. Проте у декого з присутніх могло скластись враження, що суддя не орієнтується у новелах Кодексу. Тому не кожний суддя, допустивши подібну помилку, наважиться її виправити, вважаючи, що від цього може постраждати його авторитет.

Іноді суд потребує підказки. Але жоден суддя не допустить, щоб йому підказував адвокат або прокурор. Однак якщо підказка буде викладена у певній процесуальній формі (заява, зауваження, заперечення, протест або клопотання), то суд не лише допустить її, а й прийме щодо неї відповідне рішення. У зв'язку з цим є невирішене питання практичного плану, вже давно реалізоване у судах Європи і США, навіть у Росії, а саме: якщо у судовому засіданні виникає потреба висловити своє зауваження або заперечення, адвокат, заявляє: «Протестую – покажи з чужих слів»; або «Протестую – навідне запитання». Суддя негайно приймає рішення: протест приймається або ж протест відхилено. І процес продовжується. Право на заперечення або протест (рішуче заперечення, незгода) гарантовано ст. 20, 22, п. 10 ч. 3 ст. 42 КПК та ч. 8 ст. 352 КПК, які передбачають можливість подавати зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій і право головуючого зняти питання під час допиту свідка за протестом сторони. Адвокати і прокурори мають користуватись цим правом, а суд повинен забезпечувати реалізацію такого права.

ЗМІСТ

Favor defensionis, або Сприяння захисту (замість передмови)	3
Загальні питання	5
Про відносини з клієнтом	5
Про презумпцію невинуватості, істину і доведеність вини	7
Адвокатська техніка	12
Консультаційна робота адвоката	13
Мета співбесіди	14
Проведення співбесіди	14
Резюме	14
Стадії співбесіди	15
Перша стадія – зустріч і встановлення «правил гри»	15
Вільний виклад суті звернення	21
З'ясування правової позиції та хронології подій	22
Резюмування	24
Завершення співбесіди	25
Консультавання	26
Про мову адвоката та стиль його процесуальних документів	28
Таймінг	30
Володіння методикою підготовки до судового процесу в умовах КПК 2012 року	34
Особливості захисту в «резонансних справах»	35
Переконання поза розумним сумнівом (ст. 17 КПК)	38
Про застосування спецзасобів	39
Аргументи для заяв і скарг	44
Альтернативний шлях	56
Щодо застосування запобіжного заходу у вигляді застави	57
Процесуальні документи захисту на досудовому слідстві	59
Підготовка до судового процесу	64
Вступна промова	72
Зміст вступної промови	74
Мета ефективної вступної промови	76
Про початок промови	76
Тривалість вступної промови	82
Тактичні завдання вступної промови	83
Приклади аргументів захисту	89
Проголошення вступної промови	91
Використання помилок	96
Прямий допит	105
Принцип петлі у прямому допиті	111
Клієнт як свідок	115
Запитання адвоката	119
Показання свідка	121

Структура прямого допиту	122
Хронологічний спосіб	122
Вступ	125
Загальні відомості	127
Місце події	128
Подія	133
Думка свідка	134
Теперішній час	134
Темп	135
Демонстрація свідком	137
Вибіркове повторення	139
Речові докази	141
Наслідки	142
Закінчення	144
Не цурайтеся слабких сторін і пам'ятайте про перехресний допит ..	145
Допит з опорою на головну подію (прицільний допит)	147
Мова прямого допиту	148
Питання юриста	148
Відповіді свідка	151
Підготовка свідків і самого себе	152
Підготуйте себе	152
Підготуйте свідка	154
Свідки – очевидці події	160
Свідок, що розповідає про особливості характеру	169
Бесіди, телефонні розмови тощо	170
Бесіди	171
Голосові повідомлення	172
Спілкування за допомогою електронних засобів	172
Поновлення пам'яті	173
Очікуйте на перехресний допит і питання від судді та присяжних	176
Завчасно нейтралізуйте перехресний допит	180
Допит свідка, якого викликала одна сторона, після перехресного допиту іншою стороною	181
Розповсюджені проблеми	182
Слабкий вступ	182
Надто довго, дуже детально	182
Немає словесного малюнку	183
Недостатньо речових доказів і наочних матеріалів	183
Недостатня сконцентрованість на основних фактах, що оскаржуються	183
Слабке закінчення	184
Недостатня підготовка свідків	184
Перехресний допит	184

Місце перехресного допиту в судовому процесі	185
Значення перехресного допиту	188
Перехресний допит і Джеррі Спенс	189
Підготовка свідка до перехресного допиту	196
Міф про недосяжне мистецтво перехресного допиту	197
Мова перехресного допиту	202
Два основних типи перехресного допиту	208
Контрольований перехресний допит	208
Перехресний допит з опорою на співчуття до свідка	210
Деяко про агресивний допит	218
Сприятливі факти з прямого допиту	219
Сприятливі факти, які ще не згадувалися	220
Що повинен визнавати свідок	220
Що може визнавати свідок	221
Ставлення під сумнів сприйняття свідка	222
Ставлення під сумнів спогадів свідка	228
Ставте під сумнів здатність свідка спілкуватися	231
Критика поведінки свідка	232
«Неозброєний» перехресний допит	233
Дискредитація (З'ясування достовірності показань свідка)	234
Відмова від перехресного допиту	236
Предмет і межі перехресного допиту. Перевірка репутації свідка ..	237
Роль головуючого у перехресному допиті	245
Техніка перехресного допиту	246
Про відкриття матеріалів і підготовку до перехресного допиту ...	251
Тактика перехресного допиту	257
Ризики	257
Питання на перехресному допиті	259
Призначення питань у суді	260
Види питань	262
До проблеми «навідних питань»	268
Правила і техніка постановки питань на перехресному допиті	275
Які питання ви зобов'язані поставити	276
Про емпатію	284
Запитання як аргумент	285
Про максими (принципи) перехресного допиту	287
Опис технік підготовки і ведення перехресного допиту	290
Техніка підготовки до проведення перехресного допиту в суді	323
Техніка акліматизації	324
Техніки, побудовані на психоемоційному	326
впливі на свідка противника	326
Про психологічні фактори	326
Техніка хамелеона: викройте ваші запитання за лекалом особистості свідка	329

Шерлок Холмс або лейтенант Коломбо:	
грайте розумного або дурня	333
Техніка «добрий/злий слідчий»	337
Перше випробування тишею	339
Техніка попереднього повідомлення: хто попереджений, той озброєний	344
Про важливість сконцентрованості	344
Техніка підготовки до проведення перехресного допиту в суді	346
Техніки захисту	347
Ухил замість зустрічного удару: пряма і евентуальна (непряма) техніка постановки запитань	351
Відбілювальні техніки: як діяти у разі, якщо ви припустилися помилки	354
Техніки нападу	357
Отримання інформації про минуле свідка	358
Техніка стрибка і метання	359
Використання документів	360
Вибір часу для атаки (таймінг)	361
Використання чинника раптовості	362
Зухвалість і натиск як елементи техніки нападу	363
Техніка «розкажіть ще раз»	366
Техніка «спалювання мостів»	370
Техніка «вівця у шкурі вовка»	373
Техніка наживки на гачок	374
Вигадка проти вигадки	375
Прийом переслідування по п'ятах	377
Техніка подвійної підкладки: будуйте перехресний допит з використанням даних, представлених противником	378
Акцентована техніка: наголошуйте на вигідних деталях, втягнутих з показань свідка	379
Техніка «покажи мені, що в тебе є»	380
Про маленькі тріумфи	380
Запитання-постскрипtum	381
Техніки, що забезпечують контроль над свідком	383
Техніка повернення до втраченого сліду: відновлення втраченого контролю	395
Техніки з використанням невербальних чинників	396
Технологія захоплення домінуючої позиції	397
Термінологія звернення	398
Техніка збереження виразу обличчя гравця в покер	401
Техніка «а що це там у вас за папірець?»	402
Техніка породження сумнівів у достовірності показань свідка	402
Про особливості перехресного допиту експертів, фахівців	403
Процесуальні документи захисту	405

Клопотання	419
Клопотання (заява) про вступ у справу	425
Клопотання про власноручний запис показань	426
Клопотання про застосування науково-технічних засобів у провадженні слідчих дій	427
Скарга на протокол виїмки цінних паперів	428
Дії адвоката при першій зустрічі з обвинуваченим у СІЗО	430
Договір (правочин) про надання правових послуг	433
Вислухаймо і другу сторону... ..	481
Пояснення на пред'явлене обвинувачення або підозру в порядку ст. 20 КПК	493
Клопотання про визнання доказів недопустимими	515
З творчого доробку адвоката Олександра Миколайовича Лисака .	579
Виправдальний вирок у справі за участю адвоката О. М. Лисака ..	590
Виступ у Апеляційному суді	611
Післямова	612

Науково-практичне видання

**Зейкан Ярослав Павлович
Лисак Олександр Миколайович
Рябець Наталія Михайлівна**

АДВОКАТСЬКА ТЕХНІКА

(підготовка до процесу і методики переконання)

2-ге видання, перероблене та доповнене

Практичний посібник

Оригінал-макет виготовлено ТОВ «ВД «Дакор»

Підписано до друку 01.12.2019. Гарнітура Palatino. Формат 60×84¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Обл.-видав. арк. 28,95.
Умов. друк. арк. 26,92. Наклад 500 прим.

Підписано до друку 09.12.2019. Гарнітура Palatino. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 29,42.
Обкл.-вид. арк. 27,37. Наклад 300 прим.
ТОВ «ВД «Дакор» Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012
☎ (044) 461-85-06; ✉ vd_dakor@ukr.net 🌐 www.dakor.kiev.ua
📍 04655, м. Київ, просп. Степана Бандери, 20А